

TIPSHEFTE FOR SAMTALER MED BARN OG FORESATTE

Innhold

TIPSHEFTE FOR SAMTALER MED BARN OG FORESATTE.....	1
INNLEDNING	3
SPONTAN BEKYMRINGSSAMTALE	4
Kommunikasjon som fremmer fri fortelling.....	4
Bruk gjerne bydende eller beskrivende form.....	4
Bruk av nøkkelspørsmål åpner også for den frie fortellingen, eksempel:.....	5
Gjentagelse.....	5
Bekreftelse.....	5
Bruke barnets egne ord.....	5
Oppsummering underveis	5
Lytt mer enn du snakker og unngå for mange spørsmål.....	5
Tål pause.....	5
Barn som ikke vil fortelle	5
Noen tips å ha med inn i samtalen:.....	6
PLANLAGT BEKYMRINGSSAMTALE	6
Målsetting for samtalen	6
Følelsesmessig forberedelse:	7
Praktisk:	7
SAMTALER MED BARNETS FORESATTE	8
Forberedelse:.....	8
Ved mistanke om vold eller seksuelle overgrep:	9
Fokus i samtalen.....	9
Samtaler om det private.....	9
Foresatte som blir sinte eller lei seg.....	9
Familier i konflikt eller som trenger støtte.....	10
Når du som barnehagelærer eller lærer blir usikker.....	10

INNLEDNING

Ansatte i barnehager og skoler snakker med barn i ulike situasjoner hver dag. Noen samtaler er i vanlige hverdags situasjoner, andre omhandler vanskelige opplevelser og belastende livshendelser i barnets liv. Gode samtaler med barn handler om mye mer enn spørsmål og metode. Ofte glemmer vi at trygghet er noe som må bygges over tid. Skal vi snakke med et barn om noe som er vanskelig, må grunnlaget legges i hverdags samtale.

Barn som bærer på smertefulle erfaringer og som ikke får hjelp til å sette hendelser i sammenheng uttrykker dette på ulike måter. Barn kommunisere både verbalt og nonverbalt, de kan uttrykke seg gjennom tegninger, endring av kroppsspråk og oppførsel, gjennom følelser som sinne og tristhet, utagering og tilbaketrekking. Kanskje er signalene en invitasjon til å undersøke og spørre hvordan barnet har det. Av og til forteller barn ting der og da, andre ganger har vi voksne tid til å forberede en samtale.

Noen av oss har mer erfaring med å samtale med barn om vanskelige temaer enn andre. Ved vanskelige situasjoner og livshendelser reagerer både barna og vi voksne ulikt. Det er viktig at du som ansatt har høy bevissthet rundt hvilke barrierer som hindrer deg i å snakke med barn. Det kan være at du er utrygg på hva du skal si eller svare, opplever manglende kompetanse, redd for å gjøre problemet større eller er redd for å ødelegge relasjon til foreldrene.

Ansatte i Løten kommune som jobber med barn og unge skal være oppmerksomme på barns uttrykk og signaler. Vi skal ta barn på alvor, våge å se og tørre å spørre. Husk: Det er ikke skadelig for barn å snakke om ting som er vanskelig, og det kan være avgjørende for et barn å ha en voksen som tar kontakt og bryr seg.

Dette Tipsheftet er utarbeidet av Kommunepsykolog Karen Hafslund – det bygger på verktøy som er utviklet i [KORUS](#) – det er linket til videoundervisning under hvert kapittel. Tipsheftet kan tas i bruk i den enkelte skole, barnehage og er i tråd med [nasjonal faglig retningslinje Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge](#). Retningslinjen anbefaler at alle som arbeider med barn og unge til daglig skal vite hvordan de kan gå frem for å utvikle og øve på å snakke med barn som vi er bekymret for. Å utvikle og øve snakkekompetanse bør inngå i kompetanseplanene for ansatte i kommunen.

Ta kontakt om din skole eller barnehage trenger kurs, veiledning eller implementeringsstøtte.

Lykke til!

Karen Hafslund, Kommunepsykolog Løten kommune
Mobil: 477 88 028
E-post: Karen.Rakel.Hafslund@loten.kommune.no

SPONTAN BEKYMRINGSSAMTALE

I den daglige aktiviteten i barnehagen kan det oppstå situasjoner som gjør at du som ansatt blir bekymret for hvordan barnet har det. Barn viser ofte at de har det vanskelig gjennom adferd

Du som ansatt i barnehagen må bli dyktig på å kommentere og være spørrende overfor barnet når du ser atferd som bekymrer deg

- Vær undrende og nysgjerrig
- Lytt og vær til stede
- La barnet få mulighet til å sette ord på sin situasjon og utforsk din uro i dialog

Her er noen tips til en spontan samtale.

Kommunikasjon som fremmer fri fortelling

Åpne spørsmål skal oppmuntre til en fri og spontan fortelling. Spørsmålene er direkte, og oppfordrer barnet til å svare. Åpne spørsmål formuleres slik at de inviterer til alternative svarmuligheter. Åpne spørsmål kjennetegnes ved imperativ (bydende) form eller deskriptiv (beskrivende) form.

- Eksempel:
  - Fortell meg hva som har skjedd?
  - Du sier det var vondt. Hvordan vondt var det?

Bruk gjerne bydende eller beskrivende form

- Bydende form, eksempel:
  - Barnet: Jeg var alene om kvelden, da var jeg veldig redd
  - Voksen: Fortell meg om det, så godt du kan ...
    - Alternativer:
      - Fortell meg om det ...
      - Fortell meg om det, med dine egne ord
      - Fortell slik at jeg forstår
      - Beskriv ..., så godt du kan
      - Prøv å forklare ..., prøv å fortell
      - Si meg alt som hendte, så godt som du kan
      - Tenk tilbake som om du er der ... og fortell slik at jeg forstår
      - Fortell meg mer om det
- Beskrivende form: eksempel
  - Barnet: Pappa er så sinna på mamma.
  - Voksen: Fortell meg hva som skjer når pappa er sinna
    - Alternativer:
      - Hva gjorde du/hva gjør du da?
      - Hva mener du/tenker du/kjenner du da?
      - Hvordan skjedde det/skjer det?
      - Hvordan redd blir du?
      - Hvordan vondt var det/er det når dette skjer?
      - Hvem var det?
      - Du sier ekkelt, hvordan ekkelt?

Bruk av nøkkelspørsmål åpner også for den frie fortellingen, eksempel:

- Du sa i sted at du følte deg trist. Hvordan trist var du?
- Du forteller meg at du kjørte til bestemor, fortell om bilturen!
- Du sier han skremte deg. Fortell mer om det!
- Du nevner en venn som var sammen med deg, fortell om han så godt du kan!
- Du fortalte til meg helt i begynnelsen at han gikk til søsteren din, og hun skrek. Fortell mer om det?
- Du sa at han var sint. Fortell mer om det!

Gjentagelse

- Å gjenta det barnet forteller viser at en er interessert i hva det forteller, og det ansporer barnet til å fortelle mer

Bekreftelse

- I tillegg til å gjenta det barnet forteller, er det fint å bekrefte det barnet sier ved små nikk og bekræftende ord som "akkurat ja, slik var det". "mm", osv.

Bruke barnets egne ord

- For å unngå misforståelser er det viktig å benytte de ord og begreper som barnet velger å bruke. Unngå å omformulere til ditt "voksenspråk"

Oppsummering underveis

- Oppsummering underveis hjelper barnet, særlig de minste, til å holde fokus i samtalen. Oppsummeringer er også viktig for å sikre at en har oppfattet det barnet sier på rett måte.

Lytt mer enn du snakker og unngå for mange spørsmål

- Å lytte mer enn en snakker hjelper en til å være synkron med barnet i samtalen, og det hjelper en til å være til stede "her og nå". Ved å stille mange spørsmål uten å lytte blir en fort i utakt med barnet, som da lett vil komme til å gi ja/nei-svar. Dialogen svekkes, og samtalen får mer preg av avhør. Hvorfor-spørsmål er vanskelig å svare på – unngå disse.

Tål pause

- Når det blir stille, har man ofte en tendens til å innføre nye spørsmål fordi tausheten stresser en. Det er viktig å tåle pauser, men ikke så lenge at det oppleves beklemmende. Husk at pauser kan brukes til for eksempel å si: *Nå ble det stille her, det ser ut som om du tenker på noe. Jeg lurer på hva du tenker nå?*

Barn som ikke vil fortelle

Noen barn som har kommet med utsagn som bekymrer deg, kan i en samtale si at de ikke husker eller ikke vil snakke om det. Da kan du si at du vet at barn ofte ikke kan fortelle fordi de er redde for hva som skjer når de forteller.

Du kan si: «Jeg lurer på om det kanskje er slik for deg? Er det noe du ikke kan si fordi du er redd for hva som skjer om du forteller?». Hvis barnet da forteller og bekrefter sitt tidligere utsagn, er det viktig å rose ham/henne for å være modig som har fortalt. Du kan også si at du setter pris på at hun/han hadde tillit til å si det til deg.

Noen tips å ha med inn i samtalen:

- Fortell barnet at det var riktig at han/hun kom til deg. Barn trenger å få tydelig beskjed om at det er lov å snakke om det vanskelige som har skjedd
- Ikke lov barnet at dette blir en hemmelighet mellom deg og barnet. Forklar at du må si ifra til andre voksne for at ting skal bli bedre
- Fortell at vi vil hjelpe, og si at loven sier at vi MÅ hjelpe.
- Barnet har en rett, men ingen plikt til å fortelle. Kanskje barnet ikke vil fortelle oss mer enn det har gjort, og det er helt greit. Barnet bestemmer hva det vil vi skal vite og når vi skal få vite det. Selv om det er viktig at de snakker, må de ikke bli presset.
- Fortell at det de voksne gjør, er de voksnes ansvar. *Det er ingen voksne som har lov å gjøre det du har fortalt nå* (gjentar de ordene som barnet har brukt). Si at barnet ikke har gjort noe galt, uansett hvor umulig barn er, er ikke dette lov.
- Si noe om at barnet ikke er alene, at du kjenner andre som har opplevd det samme, og at ingen barn burde oppleve noe slikt. Barn som har opplevd vold føler seg ensomme, og tror ofte at de er alene om å oppleve slike ting.
- Dersom barnet formidler skyld, er det viktig å forklare barnet at det gjorde det beste det kunne i situasjonen, og at det er ikke hans/hennes skyld.

Her kan du linke deg opp [mot videoundervisning](#), litteratur og oppgaver.

PLANLAGT BEKYMRINGSSAMTALE

Den planlagte bekymringssamtalen i barnehagen bør ikke ha større ambisjoner enn å fremskaffe informasjon som enten avkrefter eller styrker en gryende mistanke om forhold som eventuelt skal meldes videre til barnevern eller politi.

Dvs. når det ligger en antagelse bak om at barnet opplever noe eller vet noe som er viktig å kjenne til for å kunne beskytte og hjelpe barnet

Din bekymring kan oppstå som følge av noe barnet forteller eller for eksempel med bakgrunn i:

1. Noe barnet har sagt
2. Noe barnet har vist. F.eks. utagering, tilbaketrekking, seksualisert adferd, bruk av vold/makt mot andre eller uforklarlig redsel.

Målsetting for samtalen

Hva er det jeg er bekymret for og hvorfor?

Hva er det som har ført til min bekymring for dette barnet? Sett av tid til å skrive det ned. Hør med andre kollegaer om det er noe som bekymrer dem i deres kontakt med barnet og familien. Legg så mange brikker som mulig i «bekymringspuslespillet». Oppnå tilstrekkelig detaljert informasjon gjennom barnets frie fortelling (gå fra vag bekymring til eventuelt "grunn til å tro" at barnet utsettes for mishandling eller alvorlig omsorgssvikt).

Hva er hensikten med samtalen?

Hva er det jeg trenger å vite mer om og utforske i samtale med barnet? Spesifiser temaet som du vil utforske, og som er viktig for å kunne gjøre en vurdering av din bekymring.

Hvordan skal jeg innlede, hva er det jeg vil vite mer om og hvordan kan jeg spørre?

Hvordan kan jeg på en god måte introdusere det jeg vil snakke med barnet om? En forståelig og hensiktsmessig måte for barnet kan være å vise til det barnet har sagt, det du har observert, sett og hørt. Ikke spør om barnet husker ting det har sagt, referer bare til det barnet har sagt.

Er det noen risiko her? (trusler, konsekvenser)

Vurder så godt du kan om bekymringen er så alvorlig at du i forkant av samtalen med barnet skal kontakte barneverntjenesten for å søke råd, og om de skal være i beredskap.

Følelsesmessig forberedelse:

Hvordan er barnet jeg skal snakke med, er det et stille eller et urolig barn?

Erfaring viser at vi ofte tillegger barnet uttrykk/egenskaper som gjør at vi ikke lykkes i samtalen. «Han er jo så stille, derfor ble det ikke som jeg hadde tenkt», eller: «Hun er så urolig og klarer ikke sitte stille, så en samtale med henne er jo nesten umulig.»

Når vi forbereder oss mentalt, er det viktig å rette fokus mot oss selv – «hvordan er jeg i møte med et stille barn?» – «Hvordan blir min kommunikasjon med et barn som er urolig?». Først da er vi i stand til å forberede oss på det vi skal, og ta ansvar for at det er en selv som må legge til rette for at akkurat dette barnet skal få den beste muligheten til å fortelle.

Hvordan kan jeg komme til å reagere?

Tenk gjennom hvordan det er for deg å snakke om og utforske temaet vold og overgrep. Om du reagerer følelsesmessig i samtalen, er det fint om du setter ord på det overfor barnet. Samtidig er det viktig å vise at du tåler å ta imot det barnet har å si, slik at dine reaksjoner ikke fører til at barnet tar ansvar og beskytter deg i samtalen.

Det kan være fint å øve seg i forkant sammen med en kollega, eventuelt bruke Snakke-simuleringen sammen. Vær her så konkret som mulig i dine formuleringer slik at du får kjenne på hva det gjør med deg. Be din kollega gi tilbakemelding på hvordan din kommunikasjon er. Bli du utydelig eller stiller du lukkede, ledende eller for mange spørsmål?

Praktisk

Hvem skal gjennomføre samtalen?

I hovedsak bør det være den som er bekymret, og som har best relasjon og kontakt med barnet, som gjennomfører samtalen. I noen tilfeller kan en sammen med leder eller kollega vurdere om det er andre som skal slike tilfeller må forberedelsen til samtalen være sammen med den som kjenner bekymringen gjennomføre samtalen. I og barnet best.

Hvor og når skal samtalen gjennomføres?

Det er viktig å sitte så uforstyrret som mulig når en skal gjennomføre samtalen. Om det er mulig, er det fint om rommet ligger litt skjermet og at det ikke har for mange elementer som kan «stjele»

barnets oppmerksomhet. Når samtalen dreier seg om bekymring om vold og overgrep, er det viktig at det er tid til å gjøre en risikovurdering sammen med leder i etterkant av samtalen, og ha tid til eventuelt å kontakte instanser som skal ivareta barnets sikkerhet.

Trenger jeg å ta med noen hjelpemidler?

Det kan være lurt å planlegge hva som kan være nyttig å ha med seg ut fra de behov barnet kan ha. Vil det være nyttig å ha med tegnesaker, først og fremst som et hjelpemiddel i samtalen? Tegnesaker, en bamse eller et teppe, kan også være godt for å trygge barnet. Ha det tilgjengelig og introduser det tidlig i samtalen, slik at barnet vet at det er greit å spørre om å få ta det fram.

Det kan være et fellesprosjekt å ta med noe å drikke inn i rommet, slik at man gjør noe sammen som kan lette oppstarten av samtalen.

Skal det være andre til stede under samtalen?

Vurder om det vil være tryggende for barnet om du tar med en kollega. Om dere er flere enn en må det avtales i forkant hvem som leder samtalen og hvilken rolle den andre skal ha.

Dokumentasjon

Det er viktig å sette av tid så fort som mulig etter samtalen for å dokumentere det som er kommet fram og på hvilken måte. Beskriv det du har sagt og hvordan og hva barnet så fortalte. Planlegg å ha samtalen på et tidspunkt som gir rom for etterarbeid.

Her kan du linke deg opp [mot videoundervisning](#), litteratur og oppgaver.

SAMTALER MED BARNETS FORESATTE

Samtaler med barnets foresatte er en viktig del av samarbeidet mellom barnehage/skole og hjemmet. Noen ganger kan du få en bekymring om et barn som er nødvendig å ta opp med barnets foresatte. Hvordan gå frem i en slik samtale?

Det kan være mange grunner til at du som barnehagelærer eller lærer kan bli bekymret for et barn. En samtale med barnets foresatte kan være nødvendig for en bedre forståelse for hvordan barnet har det, både hjemme og på skolen eller i barnehagen.

Noen ganger kan den nødvendige samtalen med barnets foresatte oppleves utfordrende å gjennomføre. Det kan være temaet i samtalen, foresattes reaksjoner eller familiens situasjon som kan være utfordrende å ta opp og snakke om.

Hvordan forberede deg på en samtale med barnets foresatte?

Å være forberedt før samtalen kan bidra til at du som barnehagelærer eller lærer er tryggere i gjennomførelsen.

Forberedelse:

- Skriv ned hva du ønsker at samtalen skal handle om.
- Snakk med en kollega om temaer som kan være viktige å ta med.
- Tenk gjennom hvordan du skal innkalle til samtale, hvilken relasjon du har med de foresatte, hvordan du ønsker å innlede samtalen, samt hvordan du ønsker å formidle det du ønsker å snakke om.

- I noen samtaler er barna til stede sammen med foresatte. Vurder ut fra temaet om det vil være til det beste for barnet å være med.

Hvis samtalen oppleves utfordrende å skulle gjennomføre, kan det å snakke med en kollega om det som er vanskelig gi økt trygghet. Snakk om det du synes er utfordrende og hvordan du kan gjennomføre samtalen på best mulig måte.

Ved mistanke om vold eller seksuelle overgrep:

Ved mistanke om vold eller seksuelle overgrep skal foresatte **ikke** innkalles til samtale. Kontakt da barnevernet, politi eller Statens barnehus for råd og veiledning i saker som omhandler dette. Rådfør deg med barnevernet, politi eller barnehuset før man vurderer å snakke med barnets foresatte. Barn som opplever dette hjemme, kan i verste fall få beskjed eller bli truet om å ikke fortelle om det de har opplevd.

Enkelte ganger kan foresatte ta opp med ansatte i barnehagen eller skolen at de ansatte mistenker at deres barn har vært utsatt for seksuelle overgrep eller vold. Det viktigste da er å ikke virke overasket eller usikker. Behold roen og fortsett samtalen med å stille åpne spørsmål tilbake.

Foresatte kan også sitte på bekymringer om at barnet har vært utsatt for seksuelle overgrep og vold i barnehagen eller skolen, av ansatte eller andre barn. Ta foresattes bekymringer på alvor, behold roen og still åpne spørsmål tilbake.

Fokus i samtalen

Husk å alltid fokusere på barnet i samtalen og at du ønsker en god relasjon med foresatte. Du som barnehagelærer eller lærer har denne samtalen på vegne av barnet. Vis og uttrykk direkte at du ønsker det beste for barnet.

Foresatte kan være uenige med hverandre, andre foresatte, barn, deg som barnehagelærer/lærer eller barnet. Fokuser på styrker, løsninger og forståelse. Ikke snakk om andre barn eller foresatte.

Samtaler om det private

Mange ganger kan det være utfordrende å snakke om livet i familien fordi det oppleves privat. Samtidig kan det være nødvendig og nyttig å vite noe om hvordan barnet har det hjemme. Det kan for eksempel være foresatte som flytter fra hverandre, uenigheter, krangling, ny samboer, sykdom i familien, foresatte som har mistet arbeid, foreldre som arbeider mye, o.l. Det kan være mange ting som kan påvirke et barn og som voksne ikke tenker så mye over.

Voksne kan tenke at barna ikke får med seg mye av det som opptar voksenlivet. Men barn observerer og får ofte med seg mer enn det voksne tenker over. Barn kan ta innover seg de voksnes bekymringer, noe som påvirker barna i hverdagen. En samtale med foresatte om hjemmesituasjonen kan noen ganger gi en forklaring på dine bekymringer rundt et barn.

Foresatte som blir sinte eller lei seg

Noen ganger kan foresatte reagere med å bli lei seg eller sinte, noe som kan oppleves ubehagelig eller uvant. Da kan det være lurt å beholde roen og ta ned tempoet i samtalen.

Tenk over hvordan du på best mulig måte kan møte den foresatte som enten er lei seg eller sint. Fokuser på barnet, og hvorfor dere har denne samtalen.

Familier i konflikt eller som trenger støtte

Under en samtale med foresatte kan det komme frem at familien er i en konflikt, enten ved skilsmisse, andre uenigheter eller at de trenger støtte og hjelp.

Oppdater deg på hvilke hjelpetilbud som finnes for familier, slik at du kan gi råd om hvor de kan søke støtte og hjelp. Både familievernet og barnevernet har ulike tilbud for familier.

Når du som barnehagelærer eller lærer blir usikker

Uansett om du som barnehagelærer eller lærer har forberedt deg på samtalen, kan man noen ganger kjenne på usikkerhet. Om det er noe du ikke er helt sikker på, gi deg selv rom til å finne ut av det. Be gjerne om tid for å finne ut av det som du er usikker på.

Om det er andre hendelser i samtalen som får deg til å kjenne på usikkerhet, prøv å beholde roen, still åpne spørsmål og finn en forståelse for situasjonen som gjør deg usikker.

Her kan du linke deg opp mot [videoundervisning](#), litteratur og oppgaver.